

Govor mržnje odnosi se na sve oblike neprihvatljivog načina izražavanja koji javno (u medijima, na internetskim stranicama, na javnim površinama, na javnim skupovima) omalovažavaju, diskriminiraju ili promoviraju mržnju prema nekoj skupini ili ljudima iz te skupine temeljem osnova kao što su nacionalnost, etničko porijeklo, boja kože, vjerska pripadnost, seksualna orijentacija, rodni identitet, invaliditet, zdravstveno stanje ili neka druga osobina. Neprihvatljivo je korištenje stereotipija, pogrdnih izraza, ponižavajuće ili dehumanizirajuće prikazivanje, kao i svaki oblik izravnog ili neizravnog poticanja ili podržavanja mržnje, diskriminacije ili štetnog djelovanja prema nekoj skupini ili njezinim pripadnicima/pripadnicama. Neprihvatljivo je i opravdavanje i veličanje političkih ideja i tvorevina koje u svojem temelju imaju isključivost, diskriminaciju, mržnju i neravnopravnost te isticanje njihovih simbola.

Neprihvatljiv govor je pojam koji obuhvaća širok spektar oblika neprihvatljivog javnog izražavanja o pojedinim skupinama i njihovim pripadnicima i pripadnicama. Neprihvatljiv govor usmjeren prema određenim skupinama – prvenstveno manjinskim – započinje i puno prije negoli dođe do otvorenih poziva na mržnju i nasilje prema tim skupinama. Iako može djelovati benigno, svako pozivanje na nečije isključivanje iz društva, marginalizaciju ili diskriminatoran tretman, širenje negativnih stereotipa ili poticanje zazora prema tim skupinama i osobama koje im pripadaju je neprihvatljivo, čak i ako ne predstavlja izravan poziv na mržnju ili nasilje prema njima (sa stranice dostajeMrznje.org).

Uznemiravajući govor o osobama s intelektualnim teškoćama:

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je više reakcija osoba s invaliditetom i udruženja roditelja djece s teškoćama u razvoju na članak objavljen na portalu Jutarnji list dana 26.11.2016. godine pod nazivom: "THE BIGGEST RETARD IN CROATIA: Uskoro kreće snimanje novog reality showa u Hrvatskoj, svi očekuju da će srušiti sve rekorde gledanosti." Autor teksta je g. Ante Tomić.

Link na tekst je: <http://www.jutarnji.hr/komentari/the-biggest-retard-in-croatia-uskoro-krece-snimanje-novog-reality-showa-u-hrvatskoj-svi-ocekuju-da-ce-srusiti-sve-rekorde-gledanosti/5310131/>

U članku se navode sljedeće okolnosti za koje smatramo da predstavljaju kršenje prava na dostojanstvo osoba s invaliditetom, neovisno o kontekstu u kojem su izrečene te predstavljaju ponižavajuće i uvredljivo postupanje:

"Možda već iduće sezone netko će napraviti reality show s pravim, medicinskim idiotima. Izabrat će ih iz ustanova za intelektualno uskraćene i tjerati da se naglavačke, bez kaciga, bacaju s drugog kata. Usporene snimke pucanja baza lubanja imat će milijunsku gledanost na YouTubeu. Trapavi i lakovjerni nesretnici će zatim učiti vezivati čvorove s kraljevskim kobrama, spremno uskakati u miješalice za beton, žonglirati sa žeravom i razdragano se utrkivati s uključenim motornim pilama.

Gledatelji će jednostavno obožavati emisiju. Na kaučima ispred televizora zadovoljno će se pljeskati po butinama. Bakama će ispadati gebisi, mame će vrištati prskajući slinu, a tate pišati gaće od smijeha kad natjecatelje prevarom nagovore da pjevaju s četkom za zahod umjesto mikrofona u rukama. Svi će zvati nula-šest-nula telefone glasajući za najdražeg idiota, a radno vrijeme u svim našim kancelarijama, radionicama, kladionicama i autopraonicama ujutro će neizbježno počinjati prepričavanjem najboljih dijelova sinočnjeg izdanja licencnog showa "The Biggest Retard In Croatia".

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je na izrazito ponižavajući i uznemirujući opis jer dovodi do kršenja temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom dovodeći ih u nepovoljan položaj zbog invaliditeta. Neprihvatljivo je čak i kontekstu satire medicinska stanja jedne cijele grupacije osoba podvode podvoditi pod riječi „trapavi i lakovjerni nesretnici“. Takvo postupanje je posebno alarmantno zbog toga što se u Republici Hrvatskoj na osobe s invaliditetom i na djecu s teškoćama u razvoju još uvijek gleda kao na građane drugog reda te je prisutna stigmatizacija i različiti oblici verbalnog i fizičkog nasilja s kojima se te osobe i njihove obitelji nose na svakodnevnoj razini.

Mišljenja smo da objavljivanje spornog članka može poticati odnosno pogodovati poticanju i širenju mržnje ili diskriminacije na osnovi invaliditeta. Naime, objavljivanje teksta u kojem se i na ironičan način potiče ideja o iskorištavanju nečijih ograničenja, u ovom slučaju intelektualnih, može dovesti do

percepcije da je prihvatljivo osobe s zdravstvenim teškoćama smatrati predmetom ismijavanja i rugla te potaknuti svijest da je takvo ponašanje čak i zabavno.

Ustav Republike Hrvatske ("Narodne novine", br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14) jamči slobodu mišljenja i izražavanja misli, te posebno jamči slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa. Međutim, smatramo da je nužno razlikovati dozvoljen od nedozvoljenog načina izražavanja te da nije dozvoljena ona vrsta izražavanja koja potiče mržnju i može kršiti ili negirati prava drugih osoba.

Da Ustav RH ne tolerira takvu vrstu izražavanja proizlazi iz čl. 39. u kojem se zabranjuje svako pozivanje ili poticanje na rat ili uporabu nasilja, na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju ili bilo koji oblik nesnošljivosti. Uostalom, člankom 35. Ustava Republike Hrvatske svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegovog osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti, a članak 14. općenito zabranjuje diskriminaciju navodeći da svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.

Dana 03.12.2016. godine na portalu Jutarnji list objavljen je tekst Ante Tomića naslova "Cijenim trud roditelja djece s teškoćama i divim se njihovoj hrabrosti". Link na tekst je:

<http://www.jutarnji.hr/komentari/cijenim-trud-roditelja-djece-s-intelektualnim-teskocama-i-divim-se-njihovoj-hrabrosti/5339287/>

U ovom tekstu navodi se "Ako ste osjetljivi ili bez smisla za humor, baš svaku šalu možete doživjeti uvredljivom. To se dogodilo i meni prije nekoliko dana, kad se nekolicina roditelja djece s intelektualnim teškoćama našla pogođeni tekstom u kojemu sam se šalio s retardiranim osobama. Njihova reakcija čini mi se pretjeranom jer ja, za početak, nisam spominjao nikakvu djecu. Osim toga, nisam bio ni zlonamjeran niti sam učinio nešto nsvakidašnje zazorno. Šale o retardiranima postoje oduvijek, u književnosti, kazalištu i filmu, a koji put su, usudio bih se kazati, upravo veličanstvene. Don Quijoteu bi u naše vrijeme Centar za socijalni rad dodijelio skrbnika, a našao bi se zacijelo i netko kome bi **Cervantesovo** ruganje sa šašavcem bilo neumjesno. Ako se ne smijemo šaliti na račun mentalno poremećenih, iz **Fellinijeva** "Amarcorda" morali bi izrezati antologijsku scenu u kojoj se šašavi ujak popne na stablo i viče: "Io voglio una donna". Naljuti li se tkogod zbog moga bezazlenog ismijavanja retardiranih, mogao bi se zaista razgneviti i ako televizija emitira **Zemeckisova** "Forresta Gumpa.", kao i "Dapače, ja poštujem i djecu s intelektualnim poteškoćama i njihove roditelje, kao što poštujem svakog čovjeka, divim se njihovoj snazi i hrabrosti da ustraju u borbi za svoja prava unatoč brojnim nedaćama i ne mislim da sam im svojim tekstom oduzeo išta od njihova dostojanstva i ljudskosti."

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je od Vijeća za elektroničke medije zatražila da se sukladno čl. 69. Zakona o elektroničkim medijima razmotri pritužba na opisani sadržaj objavljen na portalu Jutarnji list te provede postupak utvrđivanja nepoštivanja ili kršenja odredbe čl. 12. st. 2. Zakona o elektroničkim medijima. Zakon o elektroničkim medijima ("Narodne novine", br. 153/09, 84/11, 94/13 i 136/13) u čl. 12. st. 2. propisuje da u audio i/ili audiovizualnim medijskim uslugama nije dopušteno poticati, pogodovati poticanju ni širiti mržnju ili diskriminaciju na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa i drugo.

Mišljenja smo da se u ovom slučaju ne radi ni o kakvom „bezazlenom ismijavanju retardiranih“, već upravo suprotno. To što šale o osobama s invaliditetom postoje oduvijek, ne znači da su one uvijek i u svakoj mjeri prihvatljive i bezazlene, te da katkad ne vrijeđaju ljudsko dostojanstvo. Unatoč ironičnom kontekstu spornog teksta, činjenica je da je istim povrijedio dostojanstvo mnogih osoba s invaliditetom, pa stoga ni ne možemo prihvatiti, ako se određena skupina ljudi osjeća povrijeđeno, da se radi o nečemu bezazlenom. Isto tako, ne znači da su osobe koje je ovaj tekst uvrijedio ili izazvao kod njih osjećaj poniženosti, „samo“ nužno osjetljive ili da nemaju smisao za humor.

Ovom prilikom želimo naglasiti da je Republika Hrvatska ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 6/07, 3/08, 5/08) koja je stupila na snagu

03.05.2008. godine. Time je Konvencija postala dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske po pravnoj snazi iznad nacionalnog zakonodavstva. Svrha Konvencije je promicanje, zaštita i osiguravanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom i promicanje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva.

Prema članku 17. Konvencije svaka osoba s invaliditetom ima pravo na poštivanje svog tjelesnog i mentalnog integriteta na ravnopravnoj osnovi s drugima. Republika Hrvatska kao potpisnica Konvencije obvezala se osigurati i promicati puno ostvarenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom bez bilo kakve diskriminacije na osnovi invaliditeta.

U tu svrhu kao država stranka obvezala se suzdržati se od svakog postupanja ili prakse koja nije u skladu s Konvencijom i poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi se uklonila diskriminacija na osnovi invaliditeta učinjena/prakticirana od strane bilo koje osobe, organizacije ili privatnog poduzeća. U tom smislu Konvencija odredbom čl. 8. uređuje mjere potrebne za podizanje razine svijesti vezano za invaliditet i osobe s invaliditetom, kao i promicanja poštivanja njihovih prava i dostojanstva te navodi poticanje svih sredstva javnog priopćavanja na predstavljanje osoba s invaliditetom na način usklađen s Konvencijom.

Nastavno na odredbe Konvencije, ističemo da se Zakonom o medijima ("Narodne novine", br. 59/04, 84/11, 81/13) uređuju, između ostalog, pretpostavke za ostvarivanje načela slobode medija. Međutim, ovaj zakon navodi da će se njegove odredbe tumačiti sukladno Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljenih sloboda.

Međutim, u svom je odgovoru Vijeće za elektroničke medije je ipak „zaključilo da je riječ o komentaru autora na sadržaj reality showova koji su gledatelji u posljednje vrijeme imali priliku vidjeti. Autor ima nepovoljno kritičko stajalište o kvaliteti tih emisija, te se koristi sarkastičnom formom u izražavanju mišljenja. Nesporno je da način izražavanja autora članka, posebice upotreba određenih izraza može za određene skupine ljudi biti uvredljiv, čak i u kontekstu šale ili satire. Ipak sama upotreba takvih socijalno neprihvatljivih izraza ne znači da autor ima namjeru svojim tekstu pozivati na nasilje, marginalizaciju ili diskriminaciju osoba s invaliditetom, a što je suština u predmetu zaštite odredbe članka 12.stavka 2. Zakona o elektroničkim medijima.“

Nikako ne možemo biti zadovoljni s ocjenom Vijeća za elektroničke medije budući da niti Zakon o elektroničkim medijima ne navodi da je za činjenicu da se nekom medijskom uslugom potiče diskriminacija bitna namjera. S obzirom na nasilnost prikazanih slika i njihovu mogućnost stvaranja neprijateljskog i uznemiravajućeg okruženja kako ga definira Zakon o suzbijanju diskriminacije pravobraniteljica će nastaviti postupati po ovom slučaju.